

טרזין, כדורגל במעמקי הגיהנום

"כשעלית למגרש שכחת מכל מה שמסביב. זה היה הדבר היחיד. זה היה כמו בכל מקום אחר. זה היה כדורגל – על החיים ועל המוות". אבידע ליבני על כדורגל בגטו טרזינשטאט. כתבה 5 בסדרה "ספורט מזווית אחרת"

12:03 15/04/05

אבידע ליבני

פטר ארבן (משמאל) במשחק בגטו טרזינשטאט

בקיץ 1947 הלך יאן בורקה לראות משחק כדורגל בינלאומי: נבחרת צ'כוסלובקיה הגיעה להולנד. בורקה היה שחקן לא רע בעצמו ובעבר גם שיחק בליגות מקצועניות. מאחר והיה צ'כי במוצאו שהתאזרח בהולנד בעקבות נישואיו, המשחק הזה עניין אותו במיוחד. הוא התיישב באיצטדיון, והביט בשחקנים העולים לדשא. עיניו נתקעו על שוער צ'כוסלובקיה, ג'ורג' טסאר, וליבו החסיר פעימה: היה זה ירקה טאוסגי, השוער האגדי של אחת מקבוצות הליגה של גטו טרזין. בורקה מיהר לדשא ועמד מול חברו: השניים התחבקו ארוכות. אחרי ששרדו את הגטאות ומחנות הריכוז שוב עמדו החלוץ האימתני בורקה, נערץ ע"י הנוער היהודי של גטו טרזין, האיש שהיה מבקיע מכל מצב כולל בעיטות מספרת מרהיבות, והשוער המצויין טאוסגי אחד מול השני: הם לא נפגשו מאז נשלחו למחנות הריכוז בסוף 1944, אז הופסקה הליגה ויהודי הגטו נשלחו למקומות נוראים ממנו. במשך כל השנים כל אחד היה בטוח שחברו מת.

פטר ארבן יושב במשרדו באשקלון ומביט בפנקס הכתובות: הוא בקשר מצויין עם השניים, ולדעתו נותרו כ-6 משחקני ליגת הכדורגל של גטו טרזין בחיים. פטר בן 84 ונראה מצויין – פעם ספורטאי תמיד ספורטאי. הוא עסק בספורט מאז גיל צעיר, אבל כנראה שרגע השיא שלו היה כשיחק כדורגל מול החיים עצמם: במשך 3 שנים התקיימה בגטו טרזין ליגת כדורגל, אולי הליגה המחרידה, ההזויה והמרגשת יותר מכל ליגה אחרת אי פעם. ליגה בה אנשים רעבים שאיבדו משפחות, שכבר ידעו שבכל יום הם עלולים להישלח למחנות הריכוז ומשם לגאז ולמשרפות, עלו בכל יום ראשון אחר הצהריים מול קהל אלפים ושיחקו על האליפות הגדולה מכולן: האליפות של רוח האדם.

פטר ארבן היום

לכבוד אימו הקיסרית מריה טרזה בנה בשנות ה-80 של המאה ה-17 קיסר אוסטרו הונגריה, יוזף השני, עיר מבצר קטנה באיזור יפיפה כשישים ק"מ מפראג. טרזין (עירה של טרזה בצ'כית (בבנתה מוקפת בחומה בכוונה למנוע פלישה של צבא פרוסיה, כשכל גודלה כק"מ מרובע. זמן קצר אחרי פלישת הנאצים לצ'כיה ב-39' הציע היידריך שהעיר תשמש כמחנה מעבר ליהודים הצ'כים ואלה מהמדינות השכנות בדרכם לאושוויץ ומחנות ריכוז אחרים במזרח. בין ה-23 בנובמבר '41, היום בו הגיע המשלוח הראשון לטרזין וה-8 במאי '45 – היום בו שוחרר המחנה – עברו בו כ-140 אלף יהודים, מתוכם שרדו כ-19 אלף. הגטו לא דמה לשום מחנה אחר – הוא נוהל אדמיניסטרטיבית באופן טוטאלי ע"י יהודים ולכן הפך לגטו לדוגמא. כשרצו הנאצים להראות לצלב האדום שהיהודים זוכים ליחס טוב הביאו אותם לטרזין. "יש דרגות בגיהנום, וטרזין היא דרגה טובה יחסית" אומר חוקר השואה והמחזאי קובי לוריה, ואכן יחסית לגטאות ברשה, לודג' וכדומה ולמרות הצפיפות האיומה (עשרות אלפים שחיו בק"מ מרובע) והרעב - מצב היהודים היה נסבל מעט יותר. השלטון העצמי היהודי איפשר הרבה חיי תרבות מגוונים – תאטרון, מוסיקה (בעיקר ידוע פועלו של קרל שווינק, איש הקברט שפעל בטרזין) – וגם ספורט. וכמו תמיד איש אחד עם חזון עשה את כל ההבדל.

תרשים של גטו טרזינשטאט. האיזור המודגש מציין את מיקום מגרש הכדורגל

פרדי הירש היה ספורטאי יהודי-גרמני מאאכן. הוא היה בסגל גרמניה למשחקים האולימפיים בברלין '36 אבל סולק לפני שהחלו – הוא היה יהודי (וגם הומוסקסואל). הירש ברח מגרמניה והגיע לברנו בצ'כוסלובקיה, שם פגש אותו פטר לראשונה. בניגוד לדימוי הציוני המקובע של הישראלים, היהודים באירופה עסקו המון בספורט – לא רק הכח וינה אלא מועדונים רבים בכל מקום. בצ'כיה המועדונים הבלטים היו הגיבור פראג, מכבי ברנו (ZAC-קלוב אתלטיקו ז'דובסקי – מועדון הספורט היהודי). הירש אימן את הנערים בענפי ספורט רבים עד 39, 'אז פלשה גרמניה לצ'כוסלובקיה. חופש הפעולה של היהודים הוגבל אבל הירש לא ויתר: ליהודים בפראג הותר להסתובב רק בשני מקומות – מועדון "הגיבור" ובית הקברות – הירש אירגן משחקי כדורגל לילדים בין המצבות .

לטרזין הגיע פטר עם אמו קלרה בסתיו " '42 לפתע אני שומע קול מוכר", הוא מספר, "פרדי הירש, שהיה שותף בהנהלת' יוגנדיפירסורגה' – ארגון שדאג לנוער. הוא הציע לי להיות אחד מראשי משרד העבודה לנוער, ולמעשה הציל את חיי". חייו של פטר ניצלו כי בזכות התפקיד הוא לא נשלח בטרנספורטים הרבים מזרחה, מהם מעטים חזרו בחיים .

קצת קוים כלליים לחיים בגטו טרזין לפני שנכנסים לספורט: עבודה קשה מאוד, בבוקר כוס קפה וחתיכת לחם, בצהריים מרק עדשים מימי, קצת בשר ותפוחי אדמה – בערב עוד פרוסת לחם, קצת מרגרינה וחתיכת בשר סוס. מספיק בשביל לשרוד, לא יותר. אבל מי צריך אוכל כשיש רוח – ולפרדי הירש היתה המון רוח. הוא אירגן מייד פעילויות נוער מגוונות – כשבמרכזן ליגת כדורגל. בחצר הגדולה, בקסרקטין "דרזדן", שיחקו צעירי הגטו בליגה מאורגנת להפליא. בשנה הראשונה היו המשחקים בשיטת גביע, ב-'43 זו כבר ליגה לכל דבר של 12 קבוצות בהן 7 שחקנים .

Herbst-Liga-Meisterschaft 1943

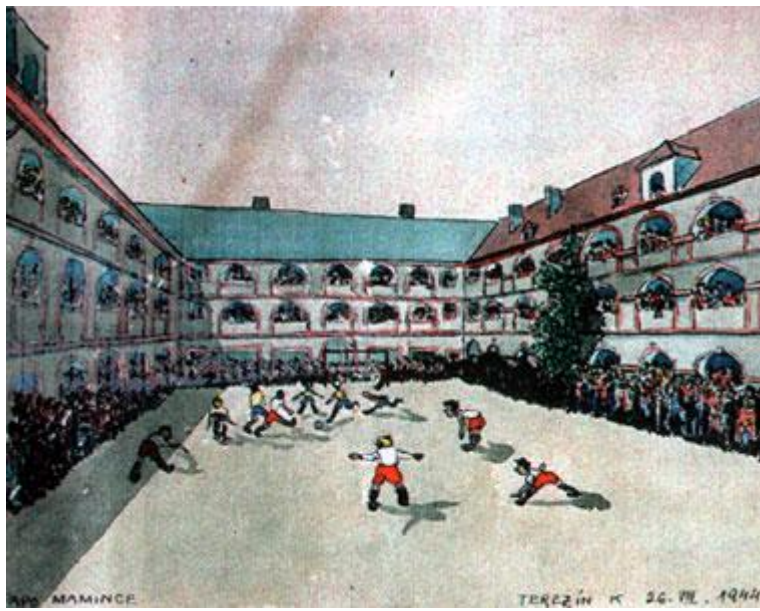
	Arb. Bank	Elek. Arbeiter	Flotten	Gärtner	Hagib. Prag	Hagib. Theres	Jugend Führ.	Kiador	Alteid. Kamm.	Köche	Praga	Nien	Arb. re	Platzzahl
Arb. Bank	<	5:2	3:3	7:6	4:2	6:1	3:4	2:2	3:8	1:7	8:3	19:2	12	50:40
Elek. Arbeiter	2:5	/	2:0	2:4	6:8	4:2	0:7	2:2	3:5	7:6	7:3	4:2	9	33:44
Flotten	3:3	0:2	⊖	4:3	4:0	5:2	4:12	8:1	7:2	2:7	8:3	11:3	13	51:38
Gärtner	6:1	4:2	3:4	⊕	3:4	4:5	7:8	4:1	1:9	3:4	4:3	7:1	10	40:72
Hagib. Prag	2:4	8:6	3:4	4:3	/	8:3	6:5	7:6	6:11	5:8	2:1	3:3	11	48:59
Hagib. Theres	1:6	2:4	2:6	5:4	3:8	⊕	1:15	4:3	0:8	3:15	2:5	1:3	4	24:17
Jugend Führ.	4:3	7:0	12:4	8:1	5:6	15:1	⊕	5:4	3:9	3:3	2:3	4:3	15	68:37
Kiador	2:2	2:2	1:8	1:4	6:1	3:4	4:5	⊕	2:5	4:9	2:2	4:4	6	31:76
Alteid. Kamm.	8:3	5:3	2:1	9:1	11:6	8:0	9:3	5:2	⊕	4:6	7:2	9:3	20	77:30
Köche	7:1	6:1	7:2	4:3	8:5	15:3	3:3	9:4	6:4	⊕	5:3	12:2	21	82:37
Praga	3:8	3:7	3:8	3:4	1:2	5:2	3:2	2:2	2:7	3:5	/	6:1	7	34:48
Nien	2:14	2:4	3:11	1:7	3:3	3:1	3:4	4:4	3:9	2:12	7:6	⊕	4	35:67

Tabelle der Fußball 1943 - muss für Registrierung
e. Karty pichat e. Teresim
(wie imentieren mit/ten)

טבלת ליגת 43 בגטו

אלפי אנשי הגטו הגיעו לראות את המשחקים שהונצחו גם בסרט התעמולה שצולם בגטו כדי להראות לעולם שמדובר במקום תרבותי ושהגרמנים בעצם דואגים ליהודים) סיפור מפורסם: כשהגיעה ועדה של הצלב האדום הושיבו ילדים בגן ילדים שנבנה במיוחד, נתנו להם צעצועים ואוכל שלא טעמו מימיהם וכשנכנסו אנשי הצלב האדום הילדים צעקו: "דוד, שוב אוכלים סרדינים.?"

בניגוד לכל הפעילויות האחרות שזויפו למטרת הסרט הכדורגל היה על אמת. הקבוצות ייצגו את סוגי העבודה השונים - הטובות היו הקצבים (אלופי 42'), הטבחים, ארגון הנוער בו שיחק פטר ומחסן הבגדים. הליגה של 43' היתה בת סיבוב אחד ובסיומה זכו הטבחים באליפות כשאיבדו רק נקודה אחת - 3:3 מלהיב מול ארגון הדאגה לנוער שסיים במקום השלישי. במשחק המכריע ניצחו הטבחים את נבחרת מחסן הבגדים 4:6 בין השחקנים היו כמה גדולים - מלבד טאוסגי ובורקה (שלימים יהיה גם אביה של המחליקה על הקרח הנודעת פטרה בורקה) היו גם מהרר מאוסטריה וינה, השוער פרנטה מאייר ממכבי ברנו ועוד. בעונה השנייה כבר ירד מספר הקבוצות לשש - והליגה הופסקה לפני שהגיע לסיומה. המשחק האחרון היה בין "ארגון הדאגה לילדים" לתובלה, משחק שהונצח בסרט. פטר שיחק תמיד עם בד קשור על המצח מזהה עצמו בין השחקנים. אל המשחק הגיע גם האנס מונק, שהיה בכח השיטור היהודי בגטו וגם צייר חובב. הוא הנציח את המשחק בשני ציורים, עוד עדות לליגה.

ציורו של האנס מונק המנציח את הכדורגל בגטו טרזינשטאט

ביום כיפור של 1944 נשלח פטר בטרנספורט לאושוויץ. את אימו לא ראה יותר לעולם. גם פרדי הירש מת במחנות. פטר שרד את מחנה הריכוז הנורא ואת צעדת המוות, עלה לארץ, היה פעיל מאוד באיגוד הטניס, הקים משפחה גדולה ביחד עם אוה אותה הכיר עוד בטרזין וחברת בנייה. את זכרונותיו פירסם בספר "בעקבות עצמי". כשאני שואל אותו על ליגת הכדורגל של טרזין הוא אומר: "כשעלית למגרש שכחת מכל מה שמסביב. זה היה הדבר היחיד. זה היה כמו בכל מקום אחר. זה היה כדורגל – על החיים ועל המוות."